

## In Memoriam



Klaas de Boer

(24 mei 1911 - 8 maart 2002)

Bruno van der Dussen en Jola Meijer  
(met dank aan de familie De Boer)

*Klaas de Boer werd ruim negentig jaar geleden geboren in Haarlem, waar hij opgroeide dichtbij de duinen en de zee. Zijn vader was hoofd van een lagere school en ook zijn moeder was onderwijzeres, maar zij heeft na de komst van drie kinderen niet meer voor de klas gestaan. Het gezin had het niet breed, zeker niet gedurende de Eerste Wereldoorlog waarvan Klaas zich nog goed de zeer koude winters en het karige voedsel herinnerde.*

*Klaas was de middelste van de drie kinderen. Hij was een ijverige leerling en zijn ouders gaven hem veel vrijheid. Hij speelde graag op straat en samen met zijn vier jaar oudere broer maakte hij vele wandelingen in de omgeving. Hij hield van het landschap: de weiden, het bos en de duinen.*

Behalve de omgeving, is ook zijn schooltijd op het Kennemer Lyceum een bron van inspiratie geweest. Op deze moderne school met jonge leraren kreeg hij van Jacques Thijsse biologie en tekenen van Anton Pieck. Een nieuwe wereld ging voor hem open. Hij trok graag de natuur in en genoot van de duinen, de vogels en het 'lichten van de zee' als hij 's nachts langs het strand fietste. Klaas kon op zijn handen de geluiden van bijna alle vogelsoorten fluiten, al-

leen de zang van de nachtegalen is hem nooit helemaal gelukt!

Op zijn vijftiende werd hij lid van de NBAS: de Nederlandse Bond voor Abtinent Studerenden. Deze bond stond voor sociale gerechtigheid, was anti-militaristisch en tegen drankgebruik. Klaas hield van het vele zingen, het kameraadschappelijke samen zijn, het samen werken en de jeugdidealen over vrede en 'nooit meer oorlog'. Zijn grote sociale gevoel

en zijn gewetensvolle en principiële levenshouding vonden hier een bedding en werden groot.

Een leraar op de school vertelde inspirerende verhalen over het toenmalig Nederlands-Indië en wat men daar voor goeds, als staatsambtenaar, kon doen. Bovendien was de hiervoor benodigde universitaire studie, de enige waarvoor een volledige beurs werd gegeven. Voorwaarde was dat na het afstuderen een aantal jaren als bestuursambtenaar in Nederlands-Indië moest worden gewerkt. Zo ging Klaas op zeventienjarige leeftijd naar Leiden om Indologie te studeren. Maar naarmate de studie vorderde ontdekte hij meer en meer dat het Nederlands Koloniale bestel niet met zijn eigen overtuigingen te verenigen was en kort voor zijn doctoraal examen brak hij zijn studie af. Het was 1932 en Klaas was 21 jaar.

De volgende jaren werden een zoektocht waarvan de lijn en richting in zijn leven niet direct duidelijk waren, maar die hem veel ervaringen en bekwaamheden opleverden. Allereerst werd na de Indologiestudie een onderwijsbevoegdheid behaald, waarna Klaas op de nieuwe school van Kees Boeke 'De Werkplaats', in Bilthoven, ging werken. Toen hij hier op een middag in 1937, in de schooltuin, de secretaris van de pas opgerichte BD-Vereniging ontmoette en hem over biologisch dynamische landbouw vertelde, weet Klaas onmiddellijk: 'dit wil ik doen'.

Ter kennismaking met het vak ging hij in de zomer van 1938 naar 'Loverendale' op Walcheren om er in de groentetuin te werken. Hier ontmoette hij de pioniers uit die tijd: Hans Heinze (directeur Loverendale), Ehrenfried Peiffer, Ernst Jakoby, Marinus Steyn en Han Reder en ontstonden intensieve contacten, die decennia lang verder zullen worden uitgediept. Klaas was volledig overtuigd van de waarde van deze vernieuwende landbouw en haar betekenis voor de toekomst en om zich verder te scholen ging de volgende drie

jaren naar de tuinderij van Ludolf Schortinghuis in Wassenaar.

Kort na het uitbreken van de Tweede Wereldoorlog kon Klaas in 1941 een eigen tuinderij op het landgoed van de familie Menten in Warmond beginnen. In Warmond was ook de kleine BD-tuinderij Teylingerhof van de familie Rosenwald. Samenwerking lag voor de hand en met dochter Mienke Rosenwald werd in Leiden en Oegstgeest de BD-groente met paard en koetsje gedistribueerd. In 1943 trouwden Klaas en Mienke en gingen wonen op Teylingerhof. Dit huis was vol met onderduikers, uit hun eigen woonplaats verdreven familieleden en joodse kinderen, waarvoor Klaas regelmatig op provianderingsstocht ging en onder de meest riskante omstandigheden, schaatsend over sloten en meren, fietsend of met het koetsje erop uit moest.

Vanwege hun affiniteit met onderwijs en bekwaamheid in de BD-landbouw, werd hen na de oorlog door een aantal mensen gevraagd een opleiding te beginnen. Dit was precies wat Klaas en Mienke graag wilden: biologisch-dynamische landbouw is mooi maar eigenlijk zou het een middel moeten zijn om met jonge mensen te werken. Er werd een stichting met bestuur geformeerd en in september 1947 werd met zeven leerlingen, 3 jongens en 4 meisjes op Teylingerhof een schooltje begonnen.

De combinatie van onderwijs en tuinwerk was ideaal om kennis en nieuwe structuur aan te brengen in de levens van deze jonge mensen, die door de oorlogsomstandigheden gedesoriënteerd waren en hun middelbare school niet hadden kunnen afmaken. In de kleine kamertjes op Teylingerhof woonden zij intern en zo ontstond een groot gezin, met 'pa' en 'ma' de Boer. Dát bleven zij, ook voor latere generaties.

Het waren echte pioniersjaren, ook in financieel opzicht. Na een jaar werd Teylingerhof te

klein en was er voor een nieuwe klas geen plaats. Maar toen boden de heer en mevrouw Menten hun buitenplaats Hagheweyde aan en lieten er een oude barak bouwen met klaslokalen en slaapkamers en een zaal met een klein toneel. Warmonderhof heette de school nu. De nieuwe klas werd door Willy Schilthuis onder haar hoede genomen.

Er volgde een tijd van intensief samen werken, leren en wonen: elke vrijdagmiddag huisvergadering, koorzang, elk jaar een kerstviering met het paradijs- en kerstspel, gevolgd door een concert van kerstliederen in de sfeervol versierde en verlichte Orangerie. En niet te vergeten de schoolfeesten zoals het carnaval of op 24 mei het grote verjaarsfeest van Klaas met behendigheidswedstrijden: elkaar in een kruiwagen over een plank met groene zeep over de sloot transporteren, ringsteken aan een watertobbe, hardlopen, fietsen en traditioneel asperges eten met aardbeien toe. Of het Sint Jansfeest: om middernacht in roeiboortjes over de Kaag waarna met Klaas op de mondharmonica rond het kampvuur werd gezongen tot het licht begon te worden....

Het hechte driemanschap Klaas, Mienke en Willy bracht de school tot bloei; zij zetten zich in voor de ontwikkeling van de biologisch dynamische beweging in Nederland.

De particuliere opzet van Warmonderhof duurde tot 1955; toen werd de school erkend door het ministerie van Landbouw en subsidieerde het Rijk de werkzaamheden.

Naast zijn verbondenheid met de school was Klaas intensief betrokken bij de organisatie van de BD-Vereniging, waarvan hij van 1954 tot 1965 voorzitter was. Hij organiseerde BD-conferenties op Warmonderhof en bezocht 's winters de Landwirtschaffliche Tagungen in Dornach.

Het praktijkonderwijs bestond voornamelijk uit tuinbouw en veeverzorging. De echte werk- en landbouwwerking werd opgedaan tijdens stages op bedrijven in het land. Op een van die werkbezoeken krijgen Klaas en Mienke in



1963 een ernstig auto ongeluk. Klaas verkeerde dagenlang op het randje van de dood. Na ruim een jaar van operaties en revalidatie was hij weer hersteld, hij zou echter altijd gebruik moeten maken van een wandelstok. Willy en Mienke namen gedurende deze periode de leiding van de school op zich.

Het leerlingenaantal groeide en eind jaren zestig werd de school te klein. De aanleg van een weg naar Noordwijk dreigde door de achtertuin te komen, dus moest gezocht worden naar een plek om de school voort te kunnen zetten. In die tijd ontmoetten zij mevrouw Itty van Beuningen. Zij heeft na de dood van haar moeder geen bestemming voor de buitenplaats Thedingsweert in Kerk Avezaath en schenkt de boerderijgebouwen met 9 ha landbouwgrond aan de school. Hier was ruimte voor de inmiddels ruim 200 leerlingen en kan op een eigen bedrijf de praktijk een bedrijfsmatiger opzet krijgen.

De bouw en verhuizing naar Thedingsweert vergden veel krachten van Klaas en Mienke en na een periode van ziekte volgde in 1975 pensioen. Het afscheidscadeau is een reis naar alle oud-leerlingen in Canada. De directietaken heeft Klaas inmiddels vol vrouwen aan Jan Diek van Mansvelt kunnen overdragen.

Klaas en Mienke vonden in Vorden een fijn huis met wat grond. Met hulp van een aantal dierbare leerlingen en oud-leerlingen werd, naar een ontwerp van Mienke, een mooie tuin aangelegd. Zeven jaar hebben ze daar samen van kunnen genieten; het mooie uitzicht, de bloemborders, de eigen moestuin, de vruchtbomen, de bessenstruiken en de inmaak. Toen Klaas 70 jaar werd kreeg hij een koninklijke onderscheiding. Hij was daar trots op. Niet zozeer voor zichzelf; hij zag daarin – na al die jaren van volhardend pionierswerk – de maatschappelijke erkenning van de BD-methode. Dit gevoel werd nog versterkt toen enige jaren later ook Willy Schilthuis werd geridderd.

Een jaar na zijn 70ste verjaardag overleed Mienke. Het huis in Vorden bleef een pleisterplaats voor familie en logé's. De bezoeken van oud-leerlingen uit alle werelddelen en andere dierbare vrienden zijn altijd belangrijk geweest. Klaas genoot daar enorm van, maar de gasten ook. Steevast werd in deze gesprekken achterhaald hoe het andere oud-leerlingen verging en als Klaas een naam niet meer wist haalde hij uit zijn zak een boekje te voorschijn waarin alle oud-leerlingennamen genoteerd waren. Een hoogtepunt in de laatste jaren was de grootse viering van het vijftigjarig jubileum van Warmonderhof, in 1997 in Dronten. Alle klassen, van 1947 af aan, waren met oud-leerlingen vertegenwoordigd. Het verhaal over de beginjaren van de school, dat Klaas die dag, op verzoek van de jongere generaties Warmonderhoffers, vertelde, was zijn laatste optreden.

Klaas heeft tot aan zijn 89ste jaar in zijn fijne huis met tuin kunnen wonen. Dit ging niet meer toen hij, nu bijna 2 jaar geleden, een attaque kreeg. Zijn verminderde gezichtsvermogen beperkte zijn leven, maar de interesse voor ieder die hem bezocht bleef bestaan zolang dat ging.

Het laatste jaar woonde hij in Valckenbosch in Zeist, waar hij in de vroege morgen van vrijdag 8 maart is gestorven. ■